

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
факультет соціології
кафедра методології та методів соціологічних досліджень

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«КОНТЕНТ-АНАЛІТИЧНІ ТЕХНІКИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДІА-ВИСВІТЛЕННЯ ТЕХНОГЕННОЇ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС»

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Освітня програма: «Соціальні технології»

Освітній ступінь: бакалавр

Кваліфікація: бакалавр соціології

Виконавець:

Сироїжко Марія Євгенівна,
студентка 4 курсу

Науковий керівник: Юзва

Людмила Леонідівна,
кандидат соціологічних
наук, доцент

Бакалаврська робота допущена до захисту
рішенням кафедри методології та методів соціологічних досліджень
Протокол № _____ від «___» _____ 2020р.
Зав. кафедри _____ доц. Сидоров М.В.

Київ 2020

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано

до захисту

підпис наукового керівника

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Зміст

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ЯК МЕТОД СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	6
Сутність контент-аналізу	6
Види контент-аналізу	8
Концептуальний контент-аналіз	9
Реляційний контент-аналіз	12
Переваги та недоліки контент-аналізу	15
Висновки	16
РОЗДІЛ 2. РОЗГЛЯД АВАРІЇ НА ЧАЕС 1986 ЯК ТРАВМУЮЧОЇ ПОДІЇ	18
Експлікація події, що відбулась на ЧАЕС 1986 року	18
Способи сприйняття суспільством події, яка сталася на ЧАЕС у 1986 році	24
Висновки	28
РОЗДІЛ 3. АПРОБАЦІЯ КОНТЕНТ-АНАЛІТИЧНОЇ ТЕХНІКИ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ВИСВІТЛЕННЯ АВАРІЇ НА ЧАЕС.	30
Програма соціологічного дослідження на тему медіа-висвітлення техногенної аварії на Чорнобильській АЕС	30
Перевірка гіпотез дослідження	35
Аналіз результатів дослідження	40
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	47
Додаток А. Кодифікатор контент-аналізу	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ми живемо у час надмірного інформаційного потоку, фейків, інформаційного шуму та пост правди. А також у час коли медіа, транслуючи нам певні переконання, забарвлення новин та ставлення до різноманітних об'єктів на явищ є джерелом влади і сили. В даному розрізі, медіа може подати будь-яку незначну у суспільному житті новину як щось неймовірне і мати широке охоплення аудиторії. Однак, є суспільно- і соціально значущі теми. У розрізі держави, національного контексту такими, наприклад, є меседжі, що формуються навколо суспільних травм. Український простір є яскравим взірцем наявності таких. За переліком Штомпки ми маємо сукупність ситуацій, що можуть призводити до травми населення, серед них, наприклад, автор виділяє: революцію, геноцид, примусову міграцію, акти тероризму тощо [П. Штомпка, 2001]. До них можна додати й інші, зокрема, антропогенну катастрофу. Увага до неї актуалізувалась останнім часом, не в останню чергу, у зв'язку з виходом однойменного серіалу «Чорнобиль». Тож, у суспільстві з'явився різновекторний дискурс щодо даної тематики. Таким чином, для соціолога актуалізувалось питання як його вивчити коректно та якісно. Одним з методів, що може бути застосований є контент-аналіз з усіма його можливостями та техніками.

Проблема: наявність широкого журналістського та дослідницького дискурсу та відсутність концептуального його вивчення на основі застосування соціологічної методології, з методами аналізу документів в основі.

Об'єкт: є контент-аналітичні техніки дослідження медіа-висвітлення техногенної аварії на Чорнобильській АЕС.

Предмет: особливості застосування контент-аналітичних технік для аналізу медіа-повідомлень щодо техногенної аварії, як травмуючої події.

Мета: дослідити особливості застосування контент-аналітичних технік для аналізу медіа-повідомлень щодо техногенної аварії як травмуючої події.

Завдання:

1. Описати історію контент-аналізу та перші дослідження за даним методом.
2. Описати види контент-аналізу та характеристики кожного з видів.
3. Надати покриву інструкцію щодо використання контент-аналізу для медіа-повідомлень.
4. Розкрити концепт травми та її складові згідно П. Штомпки та Дж. Александера.
5. Проаналізувати аварію на ЧАЕС у 1986 році за складовими концепції П. Штомпки.
6. Розробити кодифікатор для аналізу масиву за теоретичним конструктором травми Дж. Александера.
7. Провести контент-аналітичне дослідження на базі згадок-повідомлень у ЗМІ за останні 4 роки (2016-2019) в день аварії на ЧАЕС.

Теоретичною базою дослідження є наукові роботи П. Штомпки, що дав поняття культурної травми, визначив її характеристики, виділив потенційно травмуючі ситуації в житті суспільства, і Дж. Александера, що розклав соціальну травму на конкретні елементи, які я маю на меті використовувати у практичній частині диплому, як основу для кодифікатора мого контент-аналітичного дослідження.

РОЗДІЛ 1. КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ЯК МЕТОД СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Сутність контент-аналізу

Дане дослідження обумовлене стійким інтересом дослідників до контент-аналізу, адже він дозволяє створити картину бачення, яка створюється в суспільстві за допомогою ЗМІ. Тому більшість дослідників контент-аналізу підкреслюють його об'єктивний характер. Однак хоч контент-аналіз є досить точною дослідницькою технікою, але при цьому необхідно розуміти можливості та межі застосування методу. Особливості використання математичних методів у гуманітарних та суспільних науках вивчали М. Сорока [Сорока, 1998], В. Іванов [Іванов, 2014]. Можливості застосування контент-аналізу досліджували О. Алексєєв [Алексєєв, 1970], А. Федорчук [Федорчук, 2005]. Разом з тим, актуальні події вимагають нових підходів до проведення контент-аналізу, вибору нових методологічних напрямків його застосування.

Контент-аналіз відноситься до математичних методів аналізу текстової інформації. Він являє собою стандартну методику емпіричного дослідження, яка використовується переважно в галузі суспільних наук. Контент-аналіз — інтерпретація того, що міститься у повідомленні. За словами Коула, це "метод аналізу письмових, словесних або візуальних комунікаційних повідомлень" [Cole, 1988]. Аналіз контенту — це вивчення записаних людських комунікацій, таких як книги, газети, відеоролики, текстові повідомлення, твіти, оновлення Facebook тощо. Будучи науковим вивченням змісту спілкування, аналіз контенту насправді є вивченням контекстів, смислів, підтекстів, намірів, що містяться в повідомленнях.

Завдяки систематизованому процесу класифікації кодування та ідентифікації тем чи закономірностей аналіз контенту являє собою "метод дослідження суб'єктивної інтерпретації змісту текстових даних" [Hsieh, 2005]. Для подальшого полегшення розуміння, ми можемо сказати, що

контент – це саме повідомлення, а аналіз — його значення. Наприклад, якщо дослідник хоче вивчити, чи сприяють газети поширенню насильства, він може взяти зразок з деяких важливих газет певного суспільства та проаналізувати вміст, вибраний з газети. Аналіз обраного контенту допоможе виявити реальну картину.

Спочатку контент-аналіз був кількісно орієнтованим методом аналізу текстів з метою дослідження масових комунікацій, застосованим вперше соціологом М. Вебером в 1910 році [Костенко, 2003]. Цей перший контент-аналіз стосувався саме медіа-простору: М. Вебер оцінював охоплення пресою явища політичних акцій у Німеччині. Американський дослідник засобів комунікації Г. Лассвел в 30-40-х роках ХХ ст. використовував подібну методику для отримання змісту пропагандистських повідомлень під час війни [Костенко, 2003]. Коли з'явилася автоматизація, тексти в електронному вигляді, став можливим розвиток контент-аналізу інформації великих обсягів, таких як бази даних та інтерактивні медіа джерела. Цей процес супроводжувався великою кількістю різних програмних систем. В журналістиці зазвичай для контент-аналізу використовують визначення, запропоноване Д. Джеррі, Дж. Джері, які під контент-аналізом розуміли методику об'єктивного якісного і систематичного дослідження змістового наповнення комунікації [Висоцька, 2017]. Контент-аналіз застосовується під час дослідження джерел, які інваріантні між собою щодо структури та вмісту, але існують як недостатньо систематизований або безладно організований текстовий матеріал [Иванов, 2014]. Одиниці вибірки для проведення контент-аналізу мають бути релевантними за хронологією, метою створення формою тощо.

Журналістські тексти надають можливість аудиторії бути залученою в соціальну дійсність. Як членів певних спільнот, новини змушують нас звернути увагу на одні й ті самі проблеми, в один і той самий час, і часто з однієї та тієї самої перспективи. Тому одним із завдань досліджень засобів масової інформації має стати відповідь на питання про те, чи існує активна

спроба створити громадську сферу, яка певним чином формує інтереси різних груп людей, і з якою метою. Рішення цього завдання передбачає необхідність вивчення змісту газетних та інших матеріалів для виявлення редакційної політики конкретних видань, способів і методів її реалізації.

Будучи одним із найбільш зайнятих аналітичних інструментів, що використовуються в цій багатопрофільній дисципліні, контент-аналіз — це в основному сукупність процедур, що використовуються для передачі дискретної інформації в організований формат, що дозволяє аналітикам робити висновки. Це дослідницька техніка кодування та інтерпретації тексту, щоб зробити дійсний і повторюваний висновок. За допомогою цього методу аналізу даних можна ефективно оцінювати умовиводи про характеристики та значення письмових та інших форм записаного зв'язку. Наприклад; через обрамлення медіа-контенту дослідники можуть проаналізувати тон (негативний, позитивний чи нейтральний) новин, опублікованих вибраними газетами. Аналіз вмісту може бути використаний для вивчення документів, артефактів, фільмів, аудіо та інших форм тексту зв'язку. Його можна віднести до способу вилучення змістовної інформації зі складних, тривалих повідомлень чи тексту. Завдяки аналізу контенту ми фактично присвоюємо зміст контенту (повідомленням) і робимо вагомі висновки. Відповідно до Криппендорфа, в аналізі контенту необхідно вирішити шість питань. 1. Які дані аналізуються? 2. Як вони визначаються? 3. Яке населення, з якого вони походять? 4. Який контекст, щодо якого аналізуються дані? 5. Які межі аналізу? 6. Яка мета висновків? [Krippendorff, 2012].

Види контент-аналізу

Передусім контент-аналіз використовувався як кількісний метод дослідження. Тепер він використовується як якісна методика дослідження, або те й інше. Якісний підхід даної методики зміг заповнити сірі області кількісного підходу. Тепер, замість того, щоб бути єдиним методом, контент-аналіз має три різні підходи: умовний, спрямований та узагальнювальний

[Hsieh, 2005]. Навіть незалежно від того, що схеми кодування безпосередньо отримуються з текстових даних у звичайному контент-аналізі, теорія або більш ранні дослідники заклали основи первинних кодів у спрямованому підході. Підрахунок та порівняння ключових слів або змісту з подальшим аналізом є у третьому та остаточному підході - підсумковому змістовному аналізі. На відміну від попереднього підходу, якісний підхід дозволяє надати детальний і глибокий опис змісту. Згідно з висновками Zhang & Wildemuth, «Завдяки ретельній підготовці даних, кодуванню та інтерпретації результати якісного аналізу контенту можуть підтримати розробку нових теорій і моделей, а також підтвердити наявні теорії та дати точний опис конкретних параметрів або явища» [Zhang, 2009].

Отже, існують дві загальні категорії контент-аналізу: концептуальний (кількісний) аналіз та реляційний (якісний) аналіз [Kuckartz, 2014]. Концептуальний аналіз можна розглядати як встановлення існування та частоти понять — найчастіше представлених словами або словосполученнями у тексті [Kuckartz, 2014]. Наприклад, у дослідника є припущення, що в джерелі ЗМІ часто пишеться про демонстрації. За допомогою концептуального аналізу можна визначити, скільки разів такі слова, як «демонстрація», «мітинг», «марш протесту» та ін. з'являються в цьому джерелі. Навпаки, реляційний аналіз іде на крок далі, вивчаючи взаємозв'язки між поняттями в тексті. Повернувшись до прикладу «демонстрації», за допомогою реляційного аналізу дослідник зможе визначити, які інші слова чи фрази з'являються поруч слова «демонстрація», а потім визначити, які різні значення виникають у результаті цих угруповань.

Концептуальний контент-аналіз. Традиційно контент-аналіз найчастіше планується з точки зору концептуального аналізу. У концептуальному аналізі для дослідження вибирається концепція, а аналіз включає кількісну оцінку та підрахунок. Також контент-аналіз відомий як тематичний аналіз (хоча цей термін є дещо

проблематичним, враховуючи

його різноманітні визначення у сучасній літературі [Palmquist, 2015], увага тут приділяється погляду на виникнення виділених термінів у медіа-тексті чи текстах, хоча терміни можуть бути й неявними, і явними. Незалежно від того, що явні терміни, очевидно, легко визначити, кодування неявних термінів та визначення рівня їх імплікації ускладнюється необхідністю ґрунтувати судження на дещо суб'єктивній системі. Щоб спробувати обмежити суб'єктивність, тоді (як і для обмеження проблем надійності та обґрунтованості) кодування таких неявних термінів зазвичай передбачає використання або спеціалізованого словника, або правил контекстного перекладу.

При концептуальному контент-аналізі медіа-контенту зазвичай використовують такі кроки:

1. Визначити рівень аналізу.
2. Вирішити, скільки концептів (понять) потрібно кодувати.
3. Вирішити, чи слід кодувати тільки існування або і частоту концепту.
4. Вирішити, як відрізняти концепти.
5. Розробити правила кодування медіа-текстів.
6. Вирішити, що робити з «невідповідною» інформацією.
7. Зашифрувати тексти.
8. Проаналізувати результати.

Концептуальний аналіз починається з визначення дослідницьких питань та вибору зразка чи зразків. Після вибору текст повинен бути закодований в категорії керованого вмісту. Процес кодування в основному є селективним скороченням. Аналітики зменшують вміст до невеликих одиниць, щоб стало можливим його виміряти. Цей невеликий визначений елемент стає базовою одиницею вимірювання або аналізу. У контент-аналізі основною одиницею аналізу можуть бути слово, фраза, пропозиція, абзац, стаття, зображення, відео, MMS, телепрограма тощо. Наприклад, 30-секундне відео, або хвилина або аудіо можуть формувати одиницю аналізу. Протягом 19 століття, за даними Harwood & Garry контент-аналіз використовувався для

аналізу газетних статей, журналів, гімнів, реклами та інших політичних виступів [Harwood, 2003]. Протягом періоду часу цей метод був свідком постійного зростання в інших галузях суспільних наук, мистецтв та гуманітарних наук. Метод контент-аналізу може бути застосований для вивчення переважно п'яти типів текстів:

1. Письмові тексти — у тому числі документи, книги, документи, газети тощо.
2. Усні тексти — включаючи звук, промови, аудіо повідомлення, лекції тощо.
3. Знакові тексти — включаючи графіки, картини, плакати, малюнки тощо.
4. Аудіовізуальні тексти — включаючи фільми, MMS, відео тощо.
5. Гіпертексти — тексти в Інтернеті. Дослідника цікавить переважно кількісна оцінка цих слів, а не дослідження того, як вони пов'язані, що є функцією реляційного аналізу.

У концептуальному аналізі дослідник просто хоче вивчити присутність маркерів щодо свого дослідницького питання, тобто чи є більш сильна присутність позитивних чи негативних слів, що використовуються стосовно запропонованої чи поточної політичної ситуації відповідно.

Neuendorf розділив весь процес контент-аналізу на декілька послідовних етапів [Neuendorf, 2002]. Серед них, на думку автора, потрібно:

1. Визначити своє дослідницьке питання. Наприклад, чи транслюють ЗМІ насильство?
2. Обрати зразок. Наприклад, ми вирішили вивчити зміст газети «The New York Times». Шляхом багатоетапної систематичної вибірки ми можемо обрати 12 номерів газети конкретного року за будь-якою систематичною схемою, наприклад, 1 січня, 2 лютого, 3 березня, 4 квітня, 5 травня.... 12 грудня. Це буде наш зразок.
3. Проглянути обраний матеріал у вищезгаданій процедурі та скласти список основних тем, які плануємо проаналізувати. Наприклад, якщо

ми вивчаємо зображення жінок у ЗМІ, під час огляду матеріалу, такого як фільми, відеоролики, мильні опери тощо, ми можемо класифікувати такі теми, як: жінки як лідери, жінки в освіті, жінки в приватному секторі, та багато інших негативних та позитивних категорій. Маючи на увазі ці теми, ми можемо відповідно класифікувати вміст.

4. Це стане нашою системою або схемою кодування. Кодування означає перевести інформацію в форму, яку можна оцінити. Щоб забезпечити послідовність кодування, особливо коли задіяно декілька кодуючих осіб, слід розробити посібник з кодування, який зазвичай складається з назв категорій, визначень або правил присвоєння кодів та прикладів.

5. Тепер ми зможемо класифікувати вміст на основі цих тем або категорій.

6. У разі якщо якийсь вміст не відповідає жодній із категорій, але пов'язаний з досліджуваною темою і є вагомим, ми можемо створити декілька нових категорій, та перерахувати вміст відповідно.

7. Після якісного аналізу вмісту ми також можемо кількісно оцінити ці теми, просто підрахувавши частоти. Отже, аналіз змісту може бути зроблений одночасно як якісно, так і кількісно.

Реляційний контент-аналіз. Реляційний (якісний) аналіз, як концептуальний аналіз, починається з акта виявлення понять, присутніх у заданому тексті чи наборі текстів. Однак реляційний аналіз прагне вийти за рамки присутності шляхом вивчення взаємозв'язків між виявленими поняттями. Реляційний аналіз також відомий під назвою семантичного аналізу [Palmquist, 2017]. Іншими словами, фокус реляційного аналізу - пошук смислових чи значущих відносин. Окремі поняття самі по собі розглядаються як такі, що не мають властивого їм значення. Скоріше, значення - це продукт взаємозв'язків між поняттями в тексті. К. Карлі використовує поняття «ідеальні ядра»; ці ядра можна розглядати як символи, які набувають сенсу завдяки їх з'єднанню з

іншими символами [Carley, 2007].

Вид аналізу, який використовують дослідники, істотно відрізнятиметься відповідно до їх теоретичного підходу. Основні теоретичні підходи, що використовує контент-аналіз, включають лінгвістику та когнітивну науку. Лінгвістичні підходи до контент-аналізу полягають у фокус-аналізі текстів на рівні лінгвістичної одиниці, як правило, одиничних одиниць висловлення. Л. Готшалк, який розробив автоматизовану процедуру, яка аналізує кожне висловлення в тексті та присвоює йому числовий бал на основі декількох емоційно-психологічних масштабів [Gottschalk, 2014]. Інша методика - граматично кодувати текст у висловленнях та частинах мови, щоб встановити матричне подання [Carley, 2007].

Підходи, що впливають з когнітивної науки, включають створення карт рішень та ментальних моделей. Карті рішень намагаються представити взаємозв'язок між ідеями, переконаннями, ставленнями та інформацією, доступними автору під час прийняття рішення в тексті. Ці відносини можна представити як логічні, інфекційні, причинно-наслідкові, послідовні та математичні зв'язки. Як правило, дві ці ланки порівнюються в одному дослідженні та аналізуються як мережі. Наприклад, використовують логічні та послідовні посилання для вивчення символічної взаємодії. Ця методологія розглядається як більш узагальнена методика когнітивного відображення, а не більш конкретний підхід до ментальних моделей.

Ментальні моделі - це групи або мережі взаємопов'язаних понять, які, як вважають, відображають свідоме або підсвідоме сприйняття реальності. На думку когнітивістів, внутрішні психічні структури створюються, коли люди роблять умовиводи та збирають інформацію про світ. Ментальні моделі є більш специфічним підходом, тому що виходять за межі вилучення та порівняння, оскільки їх можна чисельно і графічно проаналізувати. Такі моделі значною мірою засновані на використанні комп'ютерів, які допомагають проаналізувати та побудувати представлення карти. Як правило, дослідження, засновані на такому підході, містять п'ять загальних кроків:

1. Визначення понять.
2. Визначення типів зв'язків.
3. Кодування тексту на основі 1 та 2.
4. Кодування висловлювань.
5. Графічне відображення та чисельний аналіз отриманих карт.

Для створення моделі, дослідник перетворює текст на карту понять і відносин; потім карта аналізується на рівні понять і висловлювань, де твердження складається з двох понять та їх взаємозв'язку. К. Карлі стверджує, що це робить можливим порівняння найрізноманітніших карт, що представляють багато джерел, неявну та явну інформацію, а також соціально спільні пізнання [Carley, 2007].

Як і в інших видах досліджень, початковий вибір щодо того, що вивчається та/або кодується, часто визначає можливості саме цього дослідження. Для реляційного аналізу важливо спершу визначитися, які типи понять будуть досліджені в ході аналізу. В дослідженні часто аналізують від однієї до 500 концепційних категорій. Але очевидно, що занадто багато категорій можуть затьмарити результати, а занадто мало їх може призвести до ненадійних та потенційно недійсних висновків. Тому важливо керувати процедурами кодування, виходячи з контексту та потреб досліджень.

Стратегії, яких можна дотримуватися для кодування медіа-тексту або набору медіа-текстів під час реляційного аналізу такі:

1. Визначити питання.
2. Вибрати зразок або зразки для аналізу.
3. Визначити тип аналізу.
4. Звести текст до категорій і код для слів або візерунків.
5. Вивчити зв'язки між поняттями (Сила, Знак та Напрямок).
6. Зашифрувати відносини.
7. Виконати статистичні аналізи.
8. Зробити графіки.

Різноманітність доступних методик реляційного контент-аналізу свідчить про те, що існує достатня варіативність щодо цього способу дослідження. Після того, як процедура ретельно перевірена, її можна застосовувати та порівнювати у різних групах протягом певного часу. Процес реляційного аналізу досяг високого ступеня комп'ютерної автоматизації, але все ще є, як і більшість форм дослідження, трудомістким. Мабуть, найбільша його перевага полягає в тому, що реляційний контент-аналіз підтримує високий ступінь статистичної достовірності, не втрачаючи багатства деталей, очевидного в інших якісних методах.

Переваги та недоліки контент-аналізу

Спираючись на вищевикладений матеріал, можна виділити наступні переваги контент аналізу:

- враховує безпосередньо спілкування через тексти чи стенограми, а значить, висуває на перший план аспект соціальної взаємодії,
- може допускати як кількісні, так і якісні операції,
- може надавати цінні історичні / культурні уявлення з часом за допомогою аналізу текстів,
- цей метод гнучкий і може застосовуватися для різного контенту,
- допускає близькість до тексту, яка може чергуватися між певними категоріями та відносинами, а також статистично аналізує закодовану форму тексту,
- може використовуватися для інтерпретації текстів у таких цілях, як розробка експертних систем (оскільки знання та правила можуть бути кодовані в термінах чітких тверджень про взаємозв'язки між поняттями,
- представляє собою ненав'язливий засіб аналізу взаємодій,
- забезпечує розуміння складних моделей людської думки та використання мови.

В той же час, контент-аналіз має і певні недоліки, як теоретичні, так і процедурні. Зокрема, контент-аналіз:

- може бути надзвичайно трудомістким,
- часто позбавлений теоретичної бази або дослідники намагаються надто вільно зробити значущі умовиводи про взаємозв'язки та наслідки, що припускаються у дослідженні,
- якість аналізу контенту залежить від самого контенту, який досліджують - чи є він актуальним, та тим, що заслуговує на довіру
- по суті є редуктивним, особливо коли мова йде про складні тексти,
- часто складається просто з підрахунку слів,
- часто ігнорує контекст, в якому створено текст, а також стан речей після створення тексту,
- контент-аналіз може бути важко автоматизувати або комп'ютеризувати.

Висновки

Контент-аналіз – це кількісно-якісний аналіз тексту (текстової інформації) та текстових масивів з подальшою змістовною інтерпретацією кількісно-якісних закономірностей. Контент-аналіз - це інструмент дослідження, який використовується для визначення наявності певних слів чи понять у текстах чи наборах текстів. Дослідники кількісно оцінюють та аналізують присутність, значення та зв'язки таких слів та понять, а потім роблять висновки щодо повідомлень у медіа-текстах. Медіа-тексти можна визначити в широкому розумінні як джерела ЗМІ та їх розділи, нариси, інтерв'ю, дискусії, заголовки та статті газет, виступи, бесіди, реклама тощо. Медіа-тексти в одному дослідженні можуть також представляти цілий ряд різних видів подій.

Для проведення аналізу контенту будь-якого медіа-тексту текст кодується або розбивається на керовані категорії на різних рівнях - слово,

смісл слова, фраза, речення чи тема, а потім вивчається за допомогою контент-аналізу. Існують дві загальні категорії контент-аналізу: концептуальний аналіз та реляційний аналіз. Концептуальний аналіз можна розглядати як встановлення існування та частоти понять - найчастіше представлених словами або словосполученнями у тексті. Реляційний аналіз вивчає взаємозв'язки між поняттями в тексті. Комунікаційні дослідження набувають значного значення. Існує важлива потреба вивчити сфери спілкування, ще недоторкані. У зв'язку з цим, дослідження комунікаційних досліджень переважно залежить від контент-аналізу.

Отже, у цьому розділі ми описали історію появи контент-аналізу, згадали перші спроби його застосування, описали 2 види контент-аналізу, охарактеризували їх і описали покрокову інструкцію щодо використання обох цих типів.

РОЗДІЛ 2. РОЗГЛЯД АВАРІЇ НА ЧАЕС 1986 ЯК ТРАВМУЮЧОЇ ПОДІЇ

Експлікація події, що відбулась на ЧАЕС 1986 року

Аварія на Чорнобильській АЕС сталася у ніч на 26 квітня 1986 року, яку спричинили два теплові вибухи, і наступним руйнуванням енергоблоку Чорнобильської АЕС, ця атомна станція була розташована у місті Прип'ять Київської області. Після руйнування реактора, спричинене вибухом, велику кількість радіоактивних речовин було викинуто у довкілля. За силою радіоактивного вибуху, її можна порівняти хіба що з вибухами, які відбулися на Хіросімі. Радіаційна хвиля пройшла над європейською частиною колишнього Радянського Союзу та осіла у більшій своїй мірі (десь приблизно на 60 відсотків) на території Білорусі.

В даному розділі ми спробуємо розібратися, аварія на Чорнобильській атомній електростанції для суспільства була травмою, катастрофою чи аварією? За основоположну теорію ми взяли роздуми професора Ягеллонського університету Петра Штомпки [Штомпка, 2001]. Дослідник розглядаючи сутність поняття «травма» виходить із того, що існує так званий соціальний вимір, а також соціальні зміни, що відбуваються безпосередньо у даному вимірі. Так, спочатку, ці зміни ідеалізувалися суспільством, розповсюджувалася думка про те, як саме соціальні зміни сприяють прогресу. Але згодом, під кінець ХХ століття, люди почали ставитися до них скептично: тіньові зміни спричиняють біль та страждання. Існували три домінуючі парадигми соціальних змін: торжество парадигми змін та прогресу мало місце у ХІХ столітті, а вже приблизно в середині ХХ століття можна стверджувати, згідно з думкою П. Штомпки, що ідея прогресу зазнала розкладання, вже в самому кінці ХХ століття із вуст політиків, і на шпальтах газет та журналів голосно зазвучало слово «травма», і саме цей термін має бути застосований не лише до лікарень та палат психіатрії. Новою являється парадигма травми, яка досить повільними темпами упродовжувалася у сферу соціальних та гуманітарних наук. Сферою застосування концепції соціальної

травми стало дослідження дисфункціональних, негативних наслідків, які виявилися можливими у результаті досить важливого виміру соціального. Травма викликається через минулі виміри, тобто травмуючі події. Виникає готовність до травми тоді, коли має місце так звана форма дезорганізації, чи безпосередньої неузгодженості у соціальній структурі, коли втрачається узгодженість у контексті соціальних дій та людського життя.

Потенційно травматична ситуація – це безпосередній стан напруження що пов'язаний із соціальними змінами. Існує чотири характеристики травматичних змін:

1. Часова характеристика, що проявляється та реалізується неочікувано, та досить швидко [Штомпка, 2001]. Так, для суспільства вибух реактора був неочікуваним, по-перше, люди були не обізнані із поняттям «шкідливий вплив радіації», і коли стався вибух, звичайні люди не мали відповідних знань та поінформованості про те, що відбувається: вони масово виходили надвір і спостерігали, як гарно світиться полум'я, не розуміючи при цьому, що саме у цей момент вони отримують досить велику дозу радіації, яка несумісна із життям.

Про необізнаність людей також говорить і той факт, у Прип'яті було зведене ціле місто, де мешкали люди, які працювали на Чорнобильській АЕС, і вірили в те, що нічого з ними не трапиться, що Радянський Союз - могутня держава, яка має найкраще, оснащене обладнання, а саме співіснування поруч з АЕС є безпечним.

Неочікуваність та швидкість також мала місце тоді, коли інженери, отримали наказ зупинити реактор, із саме цією метою вони вимкнули канали надходження струму до деяких систем четвертого реактора. Їхня мета була наступною: вони мали дізнатися, яким чином працюватиме реактор, якщо він втратить доступ до живлення. Коли інженери вимкнули струм, дана дія суттєво сповільнила роботу турбін, ці турбіни мали подавати у реактор воду для того, щоб реактор охолоджувався. Таким чином, ми бачимо, що зменшення подачі води, спричинило підвищення тиску у середині реактору,

бо води було замало, і вона випаровувалась не досягнувши самого реактора. Тоді інженери спробували примусово вимкнути реактор, для цього вони натиснули натиснути кнопку відключення реактору. Але реактор відключитися не зміг, оскільки основний елемент ядерного реактора – ТВЕЛ мав графітові наконечники, а графіт, як ми знаємо, є легкозаймистим і під час розплавлення температура реактора була досить високою, тому він загорівся і вибухнув, сам вибух реактор зруйнував повністю [Глазко, 2005]. Дах четвертого реактора був повністю зруйнований паровим вибухом, і тим самим відкрив повітря активну зону, вітер розніс радіацію по території усієї Європи.

2. Соціальна зміна, як вважає П. Штомпка, є досить масштабним, всебічним, глибоким та радикальним, таке, що торкається безпосередньо основи. Звернемося безпосередньо до самої трагедії, яка сталася на Чорнобильській АЕС. Прикро у цьому випадку є те, що всі (адміністрація Чорнобильської АЕС, а вже потім Компартія намагалися масштаби трагедії приховати від людей, а також від світової спільноти. Першими про аварію з викидом у повітря потужної кількості радіації заговорили Швеція, а за нею Фінляндія, а вже потім відкрито заговорили всі країни Європи. Але й опісля того Москва намагалася суттєво мінімізувати (у сотню разів) масштаби трагедії.

3. Наявність джерела, що сприймається як таке, що надійшло ззовні, або екзогенне, на що люди чинити вплив не могли, а якщо і намагалися чинити вплив, то робили це у цілком неусвідомлений спосіб. Так, інженери які працювали з реактором не знали про графітові наконечники, тому цілком імовірним є те, чинити вплив вони могли не до кінця розуміючи реальний стан речей. Також, працюючи системі захисту реактору, інженери тривалий час намагалися переконати керівників, на що втрачали дорогоцінний час, роботу в системі управління реактором інженери витратили 18 сек., при тому що мали б витратити не більше 2-3 сек.

4. Сприймається у безпосередньому уявному контексті як щось цілком уявне, як таке, що є непередбачуваним, неочікуваним, шокуючим. Ми відобразити можемо дану тезу безпосередньо через дії рятувальників: людей, які виконували допомагали подолати перші наслідки катастрофи – наприклад пожежники, ці люди гасили пожежу, їх викликали не попередивши, що саме за джерело загоряння, не пояснивши, чи загалом існував хоч якийсь сенс у діях пожежників, як нам відомо, то вода до реактора не потрапляла, вона випаровувалася раніше, тобто ми цілком припускаємо, що дії пожежників були цілком марними. Командир бригади пожежників зрозумів що саме за пожежу вони гасять, коли рядовий пожежник узяв до рук камінь, який спалив руки пожежнику, то був графіт, а графіт цей був частиною атомного реактора [Барановська, 2006]. Усі ці перераховані характеристики соціальних змін, які принаймні є досить різними за соціальною значущістю, ймовірно викликають травматичні ситуації.

В інтерпретації П. Штомпки послідовність травматичних подій в соціокультурній сфері має вигляд:

- 1) структурне та культурне минуле - середовище, що сприяє виникненню травми;
- 2) травматичні події або ситуації (що у Н. Смелзера носить назву «структурна напруга»);
- 3) особливі способи визначення, інтерпретації, вирази або тлумачення травматичних подій за допомогою успадкованих культурних ресурсів;
- 4) травматичні симптоми, тобто певні схеми поведінки і уявлень (усіма розділяються зразки поведінки, загальноприйняті думки);
- 5) посттравматична адаптація («соціальний контроль» за Смелзером);
- 6) подолання травми - завершальна фаза або початок нового циклу травматичної послідовності, якщо пом'якшена травма таїть в собі умови для появи нового виду травми [Кучева, 2016].

У своїй роботі П. Штомпка виділяє наступні види подій, що потенційно можуть призвести до травми суспільства:

- революція (вдала чи ні), державний переворот, вуличні бунти;
- крах ринку, криза фондової біржі;
- радикальна економічна реформа (націоналізація, приватизація тощо)
- іноземна окупація, колоніальне завоювання;
- примусова міграція або депортація;
- геноцид, винищення, масові вбивства;
- акти тероризму і насильства;
- релігійна реформація, нове релігійне пророцтво;
- вбивство президента, відставка вищої посадової особи;
- викриття корупції, урядовий скандал;
- відкриття секретних архівів і правди про минуле;
- ревізія героїчних традицій нації;
- крах імперії, програна війна [Штомпка, 2001].

Викриття секретного архіву, це також одна із складових, що створюють травматичну ситуація, на думку Петра Штомпки. Події Чорнобильської аварії на АЕС цілком ймовірно свідчать про те, що вони також мають місце. Безліч вчених із Росії, України, Білорусі, відвідували пожежників, які гасили пожежу після вибуху атомного реактора на Чорнобильській АЕС, із усіма, ними говорили вчені, їх основним завданням було відтворити картину перебігу подій, що передували вибуху, потім, відтворивши дії кожного працівника, який у ту ніч чергували на Чорнобильській АЕС, вони шукали відповідні пояснення у архівних матеріалах, і дізналися, що стало причиною того, чому не подіяла кнопка вимкнення реактора, чому замість того, щоб зупинитися, атомний реактор навпаки, почав розігріватися із величезним пришвидшенням. І вчені віднайшли тому причину, як ми вже повідомляли, причина була у графіті, з якого виготовлений був нагрівний елемент, і щоб запобігти у майбутньому подібної до Чорнобильської трагедії, вчені намагалися повідомити все світове товариство про існуючу небезпеку, яку

створює такий недосконалий реактор. Але, як нам добре відомо, на той час в Радянському Союзі була добре налагоджена мережа комітету державної безпеки, і саме комітет державної безпеки намагався приховати від людей, і від інших держав Європи правду, що саме сталося, і що було причиною виникнення такої ситуації. А самих атомних електростанцій на території колишнього Радянського союзу було досить багато, і всі вони, ймовірно, мали такі ж реактори, з подібними кнопками, які не врятують, якщо станеться така нагода, і тоді вже мирний атом може зруйнувати планету. Іншими словами, Радянський Союз, зібрав брифінг, світовим державам, повідомили «що все добре, і все під контролем», запевнили що хвилюватися не потрібно. А стосовно секретних матеріалів, то їх КДБ оприлюднити не дозволило.

Звичний хід думок завжди порушують травматичні події, при цьому зміні належить і поведінка людини. Прикладом є поведінка дружини командира пожежників – Василя Ігнатенка, який був командиром 6-ї воєнізованої пожежної частини, що першим відгукнувся на трагедію, і почав гасити пожежу, не маючи при цьому спорядження, щоб захистити себе від променевої хвороби. Так, ця молода жінка, дружина Василя Ігнатенка, - Люся, будучи вагітною, поїхала за своїм чоловіком до Москви, до госпіталю, де доглядала за своїм чоловіком до кінця його життя. Отже всі перераховані вище події безперечно ведуть до утворення травми в суспільній свідомості.

Спираючись на теоретичну концепцію Р. Мертона, П. Штомпка розробляє дві стратегії співіснування з травмою - активна адаптація і пасивне пристосування. Активна адаптація є конструктивним способом «переживання» травматичної дії, що дозволяє його подолати. До подібних типів адаптації відносяться інновація і бунт, описані Р. Мертоном. До непродуктивних стратегій співіснування з травмою П. Штомпка зараховує виділені Р.Мертоном ритуалізм і ретріатізм [Кучева, 2016].

Можна припустити, що стратегія поведінки щодо події на ЧАЕС змінювалась під час викриття замовчуваних фактів, так як спочатку суспільство не могло зрозуміти причини аварії, її реальні наслідки, вони не могли зробити інакше аніж пасивно пристосовуватись до того що їм показує ЗМІ та влада. Після розкриття правди щодо причин аварії та масштабів її наслідків, людство могло проаналізувати інформацію на виявлення факторів, що причинили аварію, та адаптуватись, переживши цю катастрофу, чому сприяли й ті, хто розкривав факти даної аварії до великих мас населення.

На думку Дж. Александера, певна група суспільства заявляє про травму, що створює її наратив. Для цього потрібно відповісти на ряд питань. По-перше, яка «природа болю» - що саме сталося. По-друге, яка «природа жертви» - хто випробував на собі цей біль: чи були це окремі особистості або певні групи суспільства. По-третє, чи є зв'язок жертв з більш широкою аудиторією, з усім суспільством. І, по-четверте, конструювання травми вимагає відповіді на питання «хто винен?» [Браточкин, 2014].

Способи сприйняття суспільством події, яка сталася на ЧАЕС у 1986 році

По перше, суспільству довгий час не говорилося правда. Про це свідчать розсекречені та опубліковані документи державного архіву. Наприклад, як нам відомо, аварія на Чорнобильській АЕС сталася 26 квітня, а керівництво країн проводило першотравневі демонстрації у містах які були отруєні радіацією. Така демонстрація, передусім пройшла у місті Київ, який знаходиться досить близько знаходиться від Прип'яті, не винятком стали й інші міста. Наприклад, діти – учні протягом 27-29 квітня проходили тренувальні репетиції до демонстрації, з цією метою дирекція школи видала дітям тренувальні костюми, у яких саме діти і тренувалися, а опісля демонстрації діти взяті костюми повернули до школи, і виявилось, що цей одяг (тренувальні костюми) мав досить високий рівень радіації, як виявилось, що тренувальні костюми потребували дезактивації.

Із довідки датованої 8 травням, сказано, що розпорядження влади, стосовно оперативної ситуації у Києві є наступною: робити вигляд, що все добре, не інформувати (тобто не надавати жодної інформації), ні у якому разі не здіймати паніки; зазначені вимоги застосовували також і до громадян із інших держав, так жертвами (хоча і випадковими) стали туристи, які приїхали до Києва із США. Так, відповідно до документів, в той час у Києві перебувало 31 людина – туристи із Сполучених Штатів Америки. Зазначені туристи вже 29 квітня хотіли купити квитки щоб перелетіти до Ленінграду, тобто виявили спроби місто Київ залишити достроково. Але, їм це не вдалося, навпаки, агенти Кремля, разом із офіцерами діючого резерву запевнили, що приводів для паніки бракує, що все добре, і туристи із США поїхали на екскурсії. У такий спосіб влада вводила в оману суспільство в найперші і найважливіші для подальшої їх долі дні.

Також існує більше як десять випадків, де радянська владна машина чинила такий «гвалт» у відношенні громадян іноземних країн, які перебували на той час у місті Києві. Терміново залишити Київ їм не дали, мова в основному йде стосовно студентів, які приймали із Кенії, Гвінеї-Бісау, Сьєрра-Леоне, Іраку до Києва на навчання. Студенти-іноземці бажали отримати допомогу від своїх дипломатичних консульств, агенти Кремля докладали чималих зусиль переконати цих молодих людей залишитися у Києві.

Стосовно показників радіації: одні показники були реальними, а інші показники - вигаданими, з можливістю оприлюднення, не викликавши при цьому страшної паніки серед людей. Такий стан речей мав місце на 10 травня 1986 року. Реальний стан : радіація становить від 500 до 1050 мікроренген на годину, щодо приміщення від становив відповідно 100. Повідомлено ж на конференції світовому товариству було наступне: на кордоні зони відчуження рівень радіації у момент аварії показував 10-15 міліренген за годину, а станом на 8 травня цей показник (показник радіації) становив 0,15 міліренген за годину.

Щоб більш детально розібратися у реаліях фальсифікації ми хочемо зазначити, що один мілірентген за годину становить складає тисячу мікрорентген за годину. Таким чином, показники радіації у 6 разів переважали ті, про які офіційно були озвучені [Боровой, 2001]. Звичайно, була група людей, які не вірили усім тим повідомленням, про які говорили, та й сама влада, як ми не один раз зазначали замовчувала дану трагедію досить довгий час. Досить непослідовними, і такими, що заперечували одна одній були заяви, які стосувалися офіційних повідомлень. У них була відсутня логіка і відчувалась суперечлива констатація фактів. У фактичній подачі інформації конкретики було досить мало. Надійним джерелом інформації люди вважали західні радіостанції, майже у кожній родині був радіоприймач, які намагалися відшукати голос Америки. Також більш дієвим способом отримання інформації були звичайно чутки.

Про відношення громадян до наслідків Чорнобильської трагедії свідчить дуже яскраво цитата, яка була витягнута із довідки від 3 листопада 1986 року, у якій мешканка Києва досить саркастично заявила, що у місті Київ рівень радіації знаходиться у нормі, хоча поняття про зазначену норму та якою вона має бути ніхто не знає, так як про це жодного разу не сказав ніхто. А потім ця жінка додала, що містяни мають звикнути згодом, і вже відтоді мешканцям Києва страшними атомні бомби вже не будуть. Таким чином ми бачимо, що назвати мешканців Києва необізнаними із ситуацією людьми було б вкрай неправильно.

Досить шокуючою і вражаючою була лікарська практика, коли людям, які постраждали від радіації, ставили помилкові діагнози. При цьому така практика не є однотипною, було дуже багато практикуючих лікарів, які від подібної практики ухилялися, стверджуючи її неправильною, і що подібна практика створить безліч проблем у майбутньому: так, лікарі 25 Київської лікарні, пацієнтам які мали ознаки променевої хвороби, діагностували відповідно до наказу МОЗ вегето-судинну дистонію, це було некоректно, так як лікування хворому призначалося не те, що він потребував, а також

впливало на визначення у подальшому розміру пенсії та приписання інвалідності хворому.

Ліквідатори, які працювали на самому об'єкті, зовсім не знали, яка на об'єкті радіація, точніше який її рівень, дозиметри, які були наявні у користуванні ліквідаторів мали досить низьку якість, а також багато приладів були просто несправними. У Москві навіть була розроблена ціла книжка, з методичними вказівками, яка мала навчити працівників КДБ, як вони мають вести розмову, коли мова має форму приватної бесіди із громадянином іноземної держави, у книзі представлені всі існуючі аргументи, що використовувати мають працівники КДБ. Працівник КДБ стверджував, що сумарні аварії, у Англії та США, суттєво перевищують те, що трапилося на Чорнобильській атомній електростанції. В даному випадку співробітник мав посилатися на аварію, яка відбулася на ядерному комплексі в Селлафілді що у Великій Британії; а також говорити про аварію, що сталася на АЕС «Три-Майл-Айленд». Аварія, яка сталася в Селлафілді сталася у 1957 році. Масштаби аварії цієї були повідомлені, і вважали її наймасштабнішою, а Москва свої аварії, наприклад у тому ж 1957 році під Челябінськом, суворо засекретила [Бажан, 2019].

Повернемося до аварії на Чорнобильській АЕС, де протягом довгого часу вважали, що основною причиною аварії був саме людський фактор, а про наявні технічні несправності не було сказано. Із цього приводу у методичних рекомендаціях надісланих органам КДБ було сказано, що відповідь на зазначену репліку має бути наступною: «Радянський Союз провів велику роботу, ретельно перевірів техніку атомного реактору і гарантує цілковиту безпеку» [Бажан, 2019].

Кремль дуже піклувався про те, щоб зазначена інформація не стала доступною на Заході. Якщо інформація про стан забруднення дійде до зарубіжних антирадянських організацій, то вони зможуть зорганізувати контрпропагандистські заходи стосовно даного питання. Досить швидко аварія на Чорнобильській АЕС стала новиною світового масштабу. Дивною

була практика Кремля подавати іноземним журналістам неправдиву, таку яка зовсім не відповідає дійсності, інформацію щодо Чорнобиля. Шістнадцять іноземних журналістів прибули до столиці УРСР міста Києва, щоб дізнатися про реальні події на Чорнобильській АЕС (це були провідні кореспонденти, із таких держав, як: Франція, Англія та Швеція), їм вдалося зібрати дуже тенденційну інформацію саме на залізничному вокзалі у місті Києві, цю інформацію, як ми вже можемо на здогадатися, надали іноземним журналістам не хто інший, як представники КДБ, зображаючи самих звичних містян, чи робітників, які працюють на залізничному вокзалі. Таким чином, вистави, які розігрували працівники КДБ скеровані органами Кремля, були досить продуманими. Офіційним повідомленням іноземні кореспонденти не довіряли, тому Кремль пішов на такі кроки, а ще, для іноземних журналістів, розроблена була видимість того, що вони можуть вільно пересуватися територією Радянського Союзу у пошуках інформації. Чекісти також вдавалися до крайніх хитрощів: вони могли підмінити проби ґрунту, у самому місті Прип'ять, у районі «Укриття», а також за 50 км від міста. КДБ зразки таємно викриває, і замінює при цьому на абсолютно чисті від радіації зразки.

Таким чином, правду про Чорнобильську АЕС, про вибухи, про стан радіації такою яка вона насправді була люди знати не могли. А що саме відчували люди коли почали розуміти реальні наслідки аварії ми прагнемо розкрити у третьому розділі.

Висновки

Таким чином, Чорнобильська катастрофа мала досить масштабні гуманітарні та соціальні наслідки, ці наслідки мали прямий вплив на суспільне життя у нашій державі. Соціальні наслідки Чорнобиля виявилися у часі пролонгованими та зачепили велику кількість населення. Керівники вищих ешелонів влади (маємо на увазі керівників та посадових осіб ЦК КПУ,

міністрів, чиновників міського виконавчого комітету, а також керівників установ та підприємств), одразу після аварії намагалися вивезти своїх дітей у інші міста Радянського Союзу, і хоча основних повідомлень про реальний стан речей від влади не надходило, але ж люди аналізували обставини, які відбувались у місті Києві. Станом на 7 травня, у місті Києві була страшна паніка, усі вокзали та автостанції були вщент забиті людьми, серед них дуже багато було дітей. Люди поспіхом залишали роботу, житло, докладають усі зусилля щоб втекти подалі від Києва. Ця страшна паніка виникла саме тому, що влада говорила одне, що немає приводу до хвилювання, а практично – першою залишала місто. Люди були дезорієнтовані, вони не розуміли що відбувається, але були впевнені що треба втікати якнайдалі із району.

Люди, які щиро вірили комуністичній партії, спостерігаючи як влада залишала своїх людей, втрачали віру, оскільки тепер розуміли, що подібний приклад комуністи-керівники демонструвати не повинні. Аварія, яка відбулася на Чорнобильській АЕС показала усім людям, що їх влада була відірваною від людей, що влада не переймалася проблемами простих людей, влада турбувалася лише про свій власний захист та добробут.

Люди, мешканці Києва та Київської області, особливо ті з них, що перебували у партії, писали листи до Горбачова, у цих листах вони дуже просили його вивести із зони їхніх дітей, усіх хто мешкав у Києві та області – дітей від дошкільнят до школярів та студентів. Таким чином люди зіштовхнулися із повною байдужістю до них їхньої влади, як місцевої так і центральної.

Отже, у даному розділі ми описали події, пов'язані з аварією на ЧАЕС 1986 року, реакцію суспільства на дані події, розкрили концепт травми та її складові згідно теоретичних надбань П. Штомпки та Дж. Александера. А також проаналізувати аварію на ЧАЕС у 1986 році за складовими концепції П. Штомпки.

РОЗДІЛ 3. АПРОБАЦІЯ КОНТЕНТ-АНАЛІТИЧНОЇ ТЕХНІКИ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ВИСВІТЛЕННЯ АВАРІЇ НА ЧАЕС

Програма соціологічного дослідження на тему медіа-висвітлення техногенної аварії на Чорнобильській АЕС

Методологія дослідження.

Проблемна ситуація. Наразі ми можемо спостерігати збільшення інтенсивності інформаційного потоку у порівнянні з минулим десятиліттям, а отже й можливостями суспільства до засвоєння цієї інформації. Медіа виступає одним з важливих медіаторів між подіями та суспільством, і за допомогою конкретних методик, слів та виразів можуть впливати на наше ставлення до даних подій, формуючи таким чином суспільну думку. Отже, в медіа-компаній є можливість висвітлювати новини та події, викривляючи або змінюючи реальність для отримання тієї чи іншої реакції глядачів. За допомогою словосполучень, слів, і тональності, яку використовують медіа у статтях і відео матеріалах, ми можемо дослідити, як саме вони конструюють соціальну реальність навколо подій. Особливо значущим є потреба досліджувати висвітлення соціально важливих подій, які стосуються всього суспільства, однією з таких подій ми можемо вважати аварію на ЧАЕС 1986-го року.

Проблема: у інформаційному потоці сьогодення та чи інша подія часто використовується для повідомлення факту, надання інформації, викриття історичної правди тощо, але з іншого боку – для маніпуляцій, створення фейків, постправди. Тож, задля розуміння того чи намагаються ті чи інші групи впливу в суспільстві впливати на громадськість потрібно розуміти, на чому, як вибудовується дискурс щодо суспільно вагомої події. Оскільки аварія на ЧАЕС однозначно є такою, а дискурс щодо неї досі поширений і, водночас, відсутні емпіричні дослідження на основі соціологічного аналізу медіа-документів, то це окреслює проблемне поле для дослідника соціолога.

Об’єкт: медіа-дописи у онлайн-ЗМІ щодо аварії на ЧАЕС у роковини події.

Предмет: висвітлення топ-100 українських онлайн-ЗМІ аварії на ЧАЕС як травмуючої у роковини події за останні 4 роки

Мета: дослідити медіа-повідомлення щодо техногенної аварії на ЧАЕС за допомогою контент-аналітичних технік задля виявлення вектору й специфіки їх трансляції (зокрема, як травмуючої події).

Завдання:

1. Дослідити динаміку тональності субкатегорій протягом 2016-2019 років.
2. Дослідити динаміку наявних субкатегорій протягом 2016-2019 років.
3. Прорахувати одиниці аналізу усіх 4х категорій.
4. Прорахувати відсоткову частоту до субкатегорій «Природа болю» за кожен рік.
5. Прорахувати дуже негативну (-2) та негативну (-1) тональності субкатегорій «газети», «радіо», «телебачення».
6. Прорахувати частоту субкатегорій «Хто винен» за усі 4 роки.
7. Прорахувати частоту субкатегорій «Природа жертви» за усі 4 роки.
8. Прорахувати загальну кількість одиниць аналізу за кожен рік.

Теоретична інтерпретація понять.

Техногенна аварія — аварія, що несе за собою важкі наслідки для довкілля і/або людини, викликана частковим або повним виходом з ладу або руйнуванням технічних засобів.

Медіа-повідомлення — це повідомлення, що надходять до індивіда, групи чи суспільства, за допомогою медійних каналів зв’язку.

Операціоналізація понять (Див. Табл. 3.1):

Таблиця 3.1

Індикат	Індикатори
Природа болю	катастрофа травма подія аварія

	трагедія вибух
Природа жертви	родина сім'я ліквідатори рятувальники працівники постраждалі жертви евакуйовані людина особи діти жителі пожежники населення загиблі чорнобильці громадяни герої
Зв'язок з суспільством	українці світ люди суспільство людство Європа Білорусь країна Україна
Звинувачені (Хто винен)	держава робітники ЧАЕС керівництво штабні офіцери телебачення відповідальні особи політика "верхи" Радянський Союз/ СРСР влада партія газети радіо

Гіпотези:

1. Найбільшою (за абсолютною частотою) є категорія «Природа болю».
2. Найчастіше в елементах вибірки фігурує негативна тональність (-1)
3. Тональність кодифікатору не змінилась (у відсотковому співвідношенні) протягом наявних 4-х років.

4. Відсоткове співвідношення субкатегорій «Природи болю» за 2016 рік не відрізняється у порівнянні з іншими роками.
5. В медіа-повідомленнях відсутнє звинувачення ЗМІ (субкатегорії «газети», «радіо», «телебачення») щодо замовчування аварії.
6. Найчастіше в категорії «Хто винен» згадуються «Радянський Союз» та «держава».
7. Найчисельніші субкатегорії «Природи жертви» - «людина», «постраждали», «ліквідатори».

Методичний розділ.

Для наявного дослідження слід використати розвідувальний стратегічний план, адже на даний момент ми маємо малу кількість досліджень на дану тему, а інструментарій до дослідження є не розробленим. Основним завданням розвідувального стратегічного плану є розгляд та аналіз предмету для майбутнього детального вивчення.

Масив записів: автоматизований, створений за допомогою сервісу Mediateka¹. Ключові слова для пошуку (пошуковий запит):

Чорнобиль, чорнобильська аварія, аварія на ЧАЕС, вибух у Чорнобилі
Вибірка з Топ-100 джерел за внутрішнім критерієм інструменту. До масиву включені повідомлення за останні 4 роки (2016-2019 роки включно), саме у роковини аварії – 26 квітня, коли відбувалась актуалізація даної теми у ЗМІ.

Кількість елементів по рокам, що входять до масиву, відрізняється. За 2016 рік маємо 1703 елементи, за наступні роки – 683, 629 та 401 відповідно. Можемо припустити, що велика кількість дописів за 2016 рік спричинена 30-річчям з події на Чорнобильській АЕС, що викликало більшу актуалізацію даної теми, порівняно з іншими роками. Загальна кількість медіа-дописів масиву за 4 роки — 3416.

Вибірка. Для обґрунтування кроку було пораховано просту випадкову вибірку:

¹mediateka.com.ua

Формула 1.

$$n = \frac{t^2 S^2 N}{N \Delta_{\text{доп}}^2 + t^2 S^2} = \frac{1,96^2 * 0,5^2 * 3416}{0,05^2 * 3416 + 1,96^2 * 0,5^2} = 345$$

де n – шукана величина вибірки, N - величина генеральної сукупності, S^2 - вибіркова дисперсія, Δ - гранична помилка вибірки, t - 1,96 - розподіл Стьюдента для ймовірності 0,95 або 95%.

У ході дослідження у генеральну сукупність можуть потрапити нецільові статті. Припустимо, що цей показник не повинен перевищити 20%.

Формула 2.

$$n_o = \frac{nx * 100\%}{re\%} = \frac{345 * 100\%}{80\%} = 431$$

Де n_o – фактичний розмір вибірки; n – мінімальний розмір вибірки; $re\%$ – доля медіа-дописів, які будуть залучені до остаточної обробки.

Кількість одиниць аналізу — 431.

Формула 3.

Тому крок з яким відбиратимуться джерела буде $K_v = \frac{NN}{n} = \frac{3416}{431} = 8$

Де, N – обсяг генеральної сукупності, n – обсяг вибірки

Обґрунтування категорій. Розробляючи кодифікатор до свого дослідження, я вирішила спиратись на здобутки Дж. Александера та елементи з яких, як він вважав, складається культурна травма, а саме: «природа болю», «природа жертви», «зв'язок з суспільством» та «звинувачені». Адже дана теорія надає змогу практичного використання і розкладання травми на її складові частини, а також дає можливість прослідити, які саме з цих елементів найбільше транслюються у ЗМІ. Кожна з категорій доповнювалась субкатегоріями, так, наприклад, категорія «природа болю» складається зі слів, які найчастіше зустрічались в текстах при описі аварії, а саме – «аварія», «подія», «трагедія», «катастрофа». Прочитавши перші 300 елементів масиву 2016-го, були остаточно сформовані субкатегорії до усіх чотирьох категорій.

Елементи, що потрапили до вибірки написані як українською, так і російською мовою. Одиниці аналізу з документів, що написані російською мовою були перекладені за допомогою додатку Google Translator та вписані в кодифікатор вже українською мовою. Різновиди елементів, які були відбраковані:

- з недоступним першоджерелом
- повтори та плагіат тексту, що вже потрапив до вибірки
- відеозаписи та статті англійською мовою
- ті, де головна тема документу – не аварія на ЧАЕС (аварія згадується одним словом, а сам текст статті присвячений іншій тематиці)

Якщо елемент за кроком є таким, що не підходить за критеріями, я беру наступний за ним елемент. Якщо наступний елемент також не підходить за критеріями відбору, я продовжую пошук доки не знайду той, що їм відповідає. У кодифікаторі використано такий показник, як тональність - виявлення в текстах емоційно забарвленої лексики і емоційної оцінки авторів (думок) по відношенню до об'єктів, мова про які йде в тексті [Пазельская, 2011]. Тональність у даному кодифікаторі представлена 5-ти бальною шкалою – від дуже негативної (-2) до дуже позитивної (+2).

Інструментарій контент-аналізу (Див. Дод. 1)

Перевірка гіпотез дослідження

Аналіз отриманих даних був проведений за допомогою програми Microsoft Excel. Загалом, було проаналізовано 431 документ (враховуючи статті на сайтах новин, дописи у Facebook, відео елементи, такі як інтерв'ю експертів, опитування громадськості щодо аварії). Усі елементи, які потрапили у вибірки містили в собі як мінімум 1-ну субкатегорію кодифікатору і відносились до теми аварії на ЧАЕС 1986 року.

Перевірка гіпотези № 1. Найбільшою (за абсолютною частотою) є категорія «Природа болю».

Для перевірки даної гіпотези, необхідно прорахувати кількість одиниць аналізу за усі 4 роки в кожній з категорій. В результаті маємо такі дані (Див. Табл. 3.2):

Таблиця 3.2

«Кількість одиниць аналізу кожної категорії за 2016-2019 рр.»

РОКИ	КАТЕГОРІЇ			
	Природа болю	Природа жертви	Зв'язок з суспільством	Звинувачені
2016	1427	1059	594	191
2017	552	413	328	83
2018	542	444	329	69
2019	551	269	240	52
ВСЬОГО	3072	2185	1491	395

Як бачимо з таблиці, категорія «Природа болю» має 3072 одиниці аналізу, що в порівнянні з іншими є найбільшою частотою. Отже, гіпотеза № 1 підтверджена.

Перевірка гіпотези № 2. Найчастіше в елементах вибірки фігурує негативна тональність (-1).

Для перевірки даної гіпотези тепер прорахуємо тональність усіх одиниць аналізу (Див. Табл. 3.3):

Таблиця 3.3

«Кількість одиниць аналізу кожної тональності за 2016-2019 рр.»

РОКИ	ТОНАЛЬНІСТЬ				
	-2	-1	0	+1	+2
2016	310	1647	1016	210	88
2017	103	634	528	91	20
2018	65	568	580	133	38
2019	72	548	431	52	9
ВСЬОГО	550	3397	2555	486	155

Як бачимо з даної таблиці, сумарно за 4 роки дійсно частіше інших зустрічається негативна тональність -1 (3397 одиниць аналізу). Якщо ж роздивлятися за кожним окремим роком, лише у 2018-му елементів з нейтральною (0) тональністю більше, ніж з негативною (-1).

Отже, гіпотеза № 2 також підтверджена.

Перевірка гіпотези № 3. Тональність кодифікатору не змінилась (у відсотковому співвідношенні) протягом наявних 4-х років.

Для перевірки даної гіпотези нам необхідно перевести показники Таблиці 3.3 з абсолютних частот у відносні. В результаті отримуємо таку таблицю (Див. табл. 3.4):

Таблиця 3.4

«Відносна частота одиниць аналізу кожної тональності за 2016-2019 рр.»

	ТОНАЛЬНІСТЬ (у %)					
РОКИ	-2	-1	0	1	2	ВСЬОГО:
2016	9,5	50,4	31,1	6,4	2,7	100
2017	7,5	46,1	38,4	6,6	1,5	100
2018	4,7	41,0	41,9	9,6	2,7	100
2019	6,5	49,3	38,8	4,7	0,8	100

Як ми бачимо, у відсотковому співвідношенні тональність елементів змінювалась з роками. Найбільші показники має негативна тональність -1 (від 41,0 % у 2018 році до 50,4% у 2016-му), а за ним – нейтральна тональність (від 31,1% у 2016-му році до 41,9 % у 2018-му). Отже, гіпотеза № 3 не підтвердилась.

Перевірка гіпотези № 4. Відсоткове співвідношення субкатегорій «Природи болю» за 2016 рік не відрізняється у порівнянні з іншими роками.

Для перевірки даної гіпотези нам необхідно перевести дані з Таблиці з абсолютних частот у відносні. (Див. Табл. 3.5)

Таблиця 3.5

«Кількість одиниць аналізу кожної категорії у відсотковому співвідношенні»

РОКИ	КАТЕГОРІЇ (у %)				ВСЬОГО
	Природа болю	Природа жертви	Зв'язок з суспільством	Звинувачені	
2016	43,6	32,4	18,2	5,8	100
2017	40,1	30,0	23,8	6,0	100
2018	39,2	32,1	23,8	5,0	100
2019	49,6	24,2	21,6	4,7	100

Як ми бачимо з Таблиці 3.5, у відсотках показник категорії «Природа болю» у 2016-му році становить 43,6%, що відрізняється від наступних років в межах 6% +/- . Отже, гіпотеза № 4 не підтверджена.

Перевірка гіпотези № 5. В медіа-повідомленнях відсутнє звинувачення ЗМІ (субкатегорії «газети», «радіо», «телебачення») щодо замовчування аварії.

Для перевірки цієї гіпотези, варто зазначити, що при складанні кодифікатору власне звинувачення в категорії «Звинувачені» позначались тональністю -1, -2. Для аналізу звернемось до наступної таблиці (Див. Табл. 3.6)

Таблиця 3.6

«Тональність одиниць аналізу категорії «звинувачені» за 2016-2019рр.»

КАТЕГОРІЯ	СУБКТЕГОРІЇ	ТОНАЛЬНІСТЬ					ВСЬОГО
		-2	-1	0	1	2	
ЗВИНУВАЧЕНІ	державна	10	20	38	7	0	75
	робітники ЧАЕС	0	1	2	0	0	3
	керівництво	7	19	7	0	0	33
	штабні офіцери	1	0	2	0	0	3
	телебачення	0	5	4	0	1	10
	відповідальні особи	1	0	0	0	0	1

	політика	1	9	1	1	0	12
	"верхи"	0	3	1	0	0	4
	Радянський Союз/ СРСР	17	33	47	1	0	98
	влада	30	47	32	3	0	112
	партія	3	7	3	0	0	13
	газети	0	5	12	2	0	19
	радіо	0	4	7	0	1	12

Як бачимо з Таблиці 3.6, у субкатегорій «газети», «радіо», «телебачення» не було виявлено одиниць з тональністю -2, однак тональність -1 була присутня (5, 4 та 5 одиниць відповідно). А отже наша 5-я гіпотеза підтверджена.

Перевірка гіпотези № 6. Найчастіше в категорії «Хто винен» згадуються «Радянський Союз/ СРСР» та «держави».

Для перевірки 6-ої гіпотези нам знову потрібна попередня Таблиця (Див. Табл. 3.6). Подивившись на стовпчик «ВСЬОГО» ми бачимо, що найчастіше в документах зустрічається субкатегорія «влада» - 112 одиниць аналізу, з меншою частотою «Радянський Союз» або «СРСР» - 98 одиниць аналізу і вже на третьому місці за частотою згадувань субкатегорія «держави» - 75 згадувань. Отже, гіпотеза № 6 підтверджена частково.

Перевірка гіпотези № 7. Найчисельніші субкатегорії «Природи жертви» - «людина», «постраждалі», «ліквідатори».

Для перевірки даної гіпотези нам необхідно прорахувати кількість абсолютних частот за субкатегоріями що ввійшли до блоку «Природа жертви». Звернемось до наступної Таблиці (Див. Табл. 3.7):

Таблиця 3.7

«Кількість одиниць аналізу категорії «Природа жертви» за 2016-2019 рр.»

КАТЕГОРІЯ	СУБКТЕГОРІЇ	ТОНАЛЬНІСТЬ					ВСЬОГО
		-2	-1	0	1	2	
Природа жертви	родина	2	38	14	1	0	55
	сімя	5	59	50	6	0	120

ліквідатори	5	81	210	97	57	450
рятувальники	0	4	3	12	0	19
працівники	2	14	45	12	6	79
постраждалі	5	109	14	0	0	128
жертви	43	132	1	0	0	176
евакуйовані	0	10	10	0	0	20
людина	6	102	65	14	0	187
особи	3	21	9	1	0	34
діти	21	107	60	16	1	205
жителі	3	37	53	3	0	96
пожежники	1	18	34	19	5	77
населення	0	16	24	1	0	41
загиблі	10	97	3	0	0	110
чорнобильці	0	26	120	22	5	173
громадяни	0	24	32	4	0	60
герої	1	3	21	87	43	155

Як ми бачимо з Таблиці 3.7, найбільш згадуваною субкатегорією є «ліквідатори» - 450 одиниць, «діти» - 205 одиниць, а на третьому місці за частотою згадувань – «жертви», 187 згадувань. Отже, дана гіпотеза також підтверджена частково.

Аналіз результатів дослідження

Дане дослідження було спрямоване на виявлення основних слів (субкатегорій), що використовувались при описі аварії на Чорнобильській АЕС 1986 року у топ-100 інтернет-джерелах за версією mediateka.com.ua. Було проаналізовано 431 елементи масиву з 2016 по 2019 рік включно. Найбільша кількість одиниць масиву була в 2016 року, в 30-ту річницю аварії на ЧАЕС. Тональність за кодифікатором загалом є негативною (-1): 47,5% одиниць аналізу мають негативну тональність, 35,7% - нейтральну (0). Найчастіше, описуючи аварію, автори використовували безпосередньо слово «аварія» (1228 одиниці), «катастрофа» (921) та «трагедія» (452). Серед постраждалих від аварії найчастіше згадувались «ліквідатори» (450 одиниць),

«діти» (205 одиниць), та «жертви» (187 згадувань). Узагальнюючими словами, що використовувались найчастіше при згадуванні постраждалих є субкатегорії «люди» (542 одиниці) та «Україна» (378). Найбільша кількість звинувачень у медіа-повідомленнях стосувалась «Радянського Союзу/СРСР» (112 згадувань) та «держави» загалом (75 одиниць аналізу).

При неоднорідній кількості дописів масиву у 2016 році в порівнянні з наступними роками, можемо стверджувати, що у відсотковому співвідношенні субкатегорії не зазнали значних змін. Тональність масиву не змінилась протягом 4х років, найчастіше подію 1986-го року і досі згадають у негативному контексті.

ВИСНОВКИ

Контент-аналіз – це кількісно-якісний метод соціологічного дослідження. Він дозволяє аналізувати медіа-повідомлення та виявити тенденції представлення тієї чи іншої інформації у ЗМІ, забарвлення цієї інформації та способи її передачі. Сутність контент-аналізу - виявлення у документах субкатегорій (слів, виразів, які стосуються даної теми), підрахунок одиниць аналізу в межах обраних документів з подальшою інтерпретацією результатів. За допомогою технік контент-аналізу ми можемо досліджувати використання різних мовних конструкцій, які в свою чергу впливають на наше сприйняття інформації. Контент-аналіз поділяється на концептуальний та реляційний. Під час концептуального контент-аналізу ми встановлюємо частоту одиниць аналізу, тобто дана техніка є кількісною. В той час як реляційний аналіз дає можливість прослідити не тільки частоту вживання певних слів чи виразів, а й взаємозв'язки між ними, що хоча й може бути більш довгою процедурою (за рахунок встановлення зв'язків між субкатегоріями), проте може надати більше інформації щодо предмету дослідження та відноситься до якісних методів дослідження. Емпіричне дослідження у даній роботі було виконане технікою концептуального контент-аналізу. У першому розділі ми загалом ми описали контент-аналіз, згадали перші застосування даного методу, навели характеристики обох видів методу, а також покрокову інструкцію щодо проведення дослідження.

Однією з можливих тем дослідження методом контент-аналізу є висвітлення ЗМІ техногенних катастроф як травмуючих подій. Українське суспільство відчуло на собі вплив однієї з наймасштабніших техногенних катастроф – аварії на Чорнобильській АЕС 1986-го року. Для аналізу цієї соціальної травми ми спирались на теоретичні надбання П. Штомпки та Дж. Александера. П. Штомпка виділив такі характеристики травми як неочікуваність, масштабність, неможливість впливу та шок. Дані характеристики цілком підходять до техногенної аварії, що сталася на ЧАЕС. В той же час Дж. Александер розкладає саму травму на складові, або діючих

осіб – природу болю (що саме сталося), природу жертви (хто саме постраждав), зв'язок з суспільством (масштабування події на суспільство/країни/світ), звинувачені (хто винен у події). Саме ці складові стали базисом для складання кодифікатору, адже вони мають прикладний характер та прослідковуються у документах аналізу. У другому розділі ми описали події, пов'язані з аварією на ЧАЕС 1986-року, а також розкрили сутність поняття соціальної травми згідно концепцій П. Штомпки та Дж. Александера.

Контент-аналітичне дослідження, наведене у третьому розділі, дає можливість спостерігати динаміку висвітлення у медіа-повідомленнях аварії на Чорнобильській АЕС протягом 4-х років (2016-2019). За результатами проведеного дослідження ми можемо прослідковувати зміни у кількості одиниць аналізу, субкатегоріях, що стосуються аварії, а також тональності даних повідомлень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев А. Контент-аналіз в соціології: точки дотику з іншими галузями // Проблеми контент-аналізу. Новосибірськ, 1970. С.11--12.8
2. Бажан О., Бірчак В., Боряк Г. Збірник документів про катастрофу на Чорнобильській АЕС «Чорнобильське досє КТБ. Суспільні настрої. ЧАЕС у поставарійний період», Київ 2019
3. Барановська Н. Архівні джерела вивчення Чорнобильської катастрофи [Електронний ресурс] / Наталія. Барановська // Архіви України. - 2006. - № 1-6(259). - С. 170-184. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2006_1-6\(259\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2006_1-6(259)_13)
4. Боровой О. Уроки Чорнобиля: проблеми об'єкта "Укриття" [Електронний ресурс] / О. Боровой, В. Бар'яхтар, В. Кухар // Вісник Національної академії наук України. - 2001. - № 4. - С. 33-45. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2001_4_7
5. Браточкин А. Культурная травма и медиа - 2014: Academia.edu,[онлайн:] https://www.academia.edu/12559557/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BC%D0%B0_%D0%B8_%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B0
6. В.А. Висоцька Застосування методів Інтернет-маркетингу для аналізу та просування WEB-ресурсів систем електронної комерції : Методичні вказівки до лабораторної роботи № 5 / Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2017. – 30 с.
7. Глазко В. Чорнобиль: новий погляд на вплив малих доз [Електронний ресурс] / В. Глазко, Т. Глазко // Вісник Національної академії наук України. - 2005. - № 4. - С. 3-16. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2005_4_1
8. Иванов М. Контент-анализ. Киев, 2014. 112 с.

9. Костенко Н., Иванов В. Досвід контент-аналізу. Моделі та практики. Наталія Костенко, Валерій Іванов. — К.: Центр вільної преси, 2003
10. Кучева А. «Концепция культурной травмы и возможность ее применения к интерпретации исторических событий», 2016
11. Пазельская А., Соловьев А. Метод определения эмоций в текстах на русском языке// The international conference on computational linguistics and intellectual technologies “Dialogue 2011”: конференция.— Москва, 2011.—С. 510 - 522.
12. Сорока М. Использование метода контент-анализа для создания автоматизированных информационных систем // Библиотека. Наука. Культура. Информация. 1998. Вып. 1. С. 318--322.
13. Федорчук А. Г. Контент-моніторинг інформаційних потоків. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2005/05fagmip.html>.
14. Штомпка П. - "Социальное изменения как трамва" и "Культурная травма в посткоммунистическом обществе" Режим доступа <https://www.isras.ru/files/File/Socis/01-2001/Shtompka.pdf>
15. Carley K. Extracting, representing and analyzing mental models // Social Forces. 2007. № 70 (3). P. 601-636.
16. Cole F.L. Content analysis: process and application. Clinical Nurse Specialist, 1988, 53–57
17. Gottschalk L. A. The application of computerized content analysis. Journal of Clinical Psychology. 2016. № 53(5). P. 427-442.
18. Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. Three approaches to qualitative content analysis. Qualitative Health Research, 15, 2005.
19. Harwood T.G. & Garry T. An overview of content analysis. The Marketing Review, 2003.
20. Krippendorff, K. Content Analysis: An Introduction to Its Methodology. Newbury Park, CA: Sage. 2012

21. Kuckartz U., *Qualitative Text Analysis: A Guide to Methods, Practice and Using Software*, 2014
22. Neuendorf, K.A. *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2002.
23. Palmquist M. E.. Two applications of automated text analysis. Analyzing literary and non-literary texts // *Text Analysis for the Social Sciences: Methods for Drawing Statistical Inferences from Texts and Transcripts*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2017.
24. Zhang, Y., & Wildemuth, B. M. (2009). Qualitative Analysis of Content. In B. Wildemuth (Ed.), *Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science*, pp.308-319

ДОДАТКИ

Додаток А

Кодифікатор контент-аналізу

Категорії	Субкатегорії	Тональність				
		-2	-1	0	+1	+2
Природа болю	катастрофа					
	травма					
	подія					
	аварія					
	трагедія					
	вибух					
Природа жертви	родина					
	сімя					
	ліквідатори					
	рятувальники					
	працівники					
	постраждалі					
	жертви					
	евакуйовані					
	людина					
	особи					
	діти					
	жителі					
	пожежники					
	населення					
	загиблі					
	чорнобильці					
громадяни						
герої						
Зв'язок з суспільством	українці					
	світ					
	люди					
	суспільство					
	людство					
	Європа					
	Білорусь					
	країна					
	Україна					
Хто (що) винен?	держава					
	робітники ЧАЕС					
	керівництво					
	штабні офіцери					
	телебачення					
	відповідальні особи					
	політика					
	"верхи"					

Радянський Союз/ СРСР					
влада					
партія					
газети					
радіо					